

K otázce alimentární povinnosti
manželky vůči manželovi.

Jan Siebenschein (Mor. Ostrava).

Občanský zákoník se o otázce té výslovně nevyjádřil a judikatura nejvyššího soudního dvoru vídeňského (G. U. W. 3653, 9607) i nejvyššího soudu republiky čsl. (sb. 2635, 8298) konstantně ji rozhodovala záporně. Mnění to dá se sice opřítí o §§ 91 a 92 ob. z. obč.; nicméně vzbuzuje vážné pochybnosti.

§ 91 ob. z. obč. ustanovuje povinnost manželovu opatřiti manželce slušnou výživu podle svých poměrů majetkových, § 92 však, jednaje o právech a povinnostech manželky, o této otázce mlčí a mluví toliko o závazku jejím, podporovati manžela podle sil v domácnosti a výdělečné činnosti. Z toho ovšem nedá se odvoditi alimentární povinnost manželky, ale toto ustanovení ukazuje implicitě na úmysl zákonodárcův a vrátím se k němu ještě později.

Nejvyšší soudní dvůr z mlčení §u 92 a z §u 91 a contr. vyvozoval záporné rozhodnutí této otázky, zejména v cit. rozhodnutí GUW 9607, v němž rozhoduje, že pohřební ústav nemůže na vdově jako takové požadovati útraty pohřbu, jelikož manželka je povinna ošetřovati nemocného manžela a opatřiti mu lékařskou pomoc, nikoliv však, aby nesla i výlohy toho. Neboť dle §u 91 obč. zák. má závazek takový pouze muž; jinak by se § 92 obč. zák. o tom zmínil. Rozhodnutí nejvyššího soudu čsl. sb. 8298 tvrdí, že manžel nemá ze zákona proti manželce nárok na výživu a nelze mu proto přisouditi důchod pro usmrčení manželky automobilem a odůvodňuje to tím, že nárok takový nelze z předpisu §u 92 obč. z. vyvoditi. Nejdůkladněji se otázkou tou zabývá nejvyšší soud v rozh. sb. 2635. Manželka není po zákonu povinna živiti svého manžela, aniž nésti (nahraditi) náklady jeho ošetřování, protože manželka jest pouze povinna muže svého ošetřovati, nikoliv také k nějaké prestaci majetkové. Doslov §u 44. obč. zák. jest příliš neurčitý a § 92 se o povinnosti k výživě mužově nezmiňuje. Vzhledem k tomu pak, že § 91 se výslovně zmiňuje o alimentární povinnosti mužově, § 92 však o takové povinnosti manželky mlčí, lze usouditi, že zákon takovou povinnost neuznává, čemuž svědčí i poradní protokoly, podle nichž návrh, by manželce uložena povinnost muže v chudobu upadnuvšího živiti, byl výslovně zamítnut.

Všimněme si Šu 44. i. f. obč. z. Jako jeden z účelů manželství jest tam uvedena vzájemná povinnost manželů se podporovati a tato podpora zahrnuje v prvé řadě i povinnost poskytovat slušnou výživu druhému manželovi. Jistě si pak klade me otázku, proč § 92, jenž ustanovuje o povinnostech manželčiných, tento důležitý bod opomíjí mlčením a ocitá se tak ve zdánlivém odporu s Šem 44. Odpověď nám dávají důvody historické, zejména právo kanonické, jež vidí účely manželství v těchto třech zásadách: bonum fidei (vzájemná podpora a úkoj pudu pohlavního), bonum prolis (plození a rození dětí a péče o jejich výchovu), bonum sacramenti (nerozlučnost); § 44 jen recipuje tyto principy práva kanonického, kdežto §§ 91 a 92 vyplynuly ze sociálních názorů a hospodářských potřeb doby, kdy zákon byl redigován. Přiházelo se totiž jen zřídka, že žena této doby našla samostatné povolání a působnost ženina byla omezena na domácnost, nanejvýše byla pomocnicí mužovou v jeho obchodě či živnosti. Tím si vysvětlujeme také shora zmíněné ustanovení Šu 92 (že žena má podporovati podle svých sil svého manžela v domácnosti a činnosti výdělečné), v čemž zákonodárce vidí za tehdejších pracovních a výdělečných možností jediné možnou aplikaci všeobecné zásady Šu 44 o vzájemné podpoře; jinak případy vylučuje vzhledem k hospodářské hegemonii muže. Je tedy v § 92 pouze mezera, § ten není v odporu s ustanovením Šu 44; § 92 jest pouze v ý k l a d e m Šu 44, který, jak dlužno připustiti, nevyhovuje již ani hospodářským podmínkám přítomné doby, ani názoru o rovnoprávnosti pohlaví, jež v mnohých oborech jest již dokonale provedena (§ 106 odst. 1. ústavní listiny odstraňující výhody pohlaví, §§ 796, 1266 obč. z.). Změnil-li se tedy hospodářské a sociální poměry a názory — a to se stalo pronikavým způsobem — dlužno připustiti i jiný výklad zásady Šu 44 o vzájemné podpoře.

Námítky, že všeobecné a málo určité znění Šu 44. o vzájemné podpoře ještě neodůvodňuje alimentární závazek manželčin a nemůže vyvážit mlčení Šu 92 o tomto bodě, seslabuje nejv. soud v rozhodnutí sb. 7155 tím, že klade hlavní důraz právě na element nerozlučnosti a v z á j e m n é p o d p o r y, v němž vidí hlavní účel manželství. Proto musí pojem tento býti tím více ve shodě s názory té které doby, aby manželství, jsouc základním útvarem sociálním, se nestalo ústavem ztrnulým, neživotným. Sluší tudíž, pokud jde o jeho základní účely, v rámci zákona užití výkladu co nejšířšího. Zvláště pojem vzájemné podpory je pak relativní a vykládá se v různých dobách různě. Z literatury bylo by k tomu uvést na př. Krainz, System des österr. allgemeinen Privatrechtes z r. 1900, jenž přijímá za své stanovisko obč. zákoníka; naproti tomu vydání z roku 1917, zpracované Ehrenzweigem, vykládá otázku tuto již moderně ve smyslu kladném (srov. Heinrich Lössl, Gerichtszeitung 1902, číslo 33; jinak Heinrich Klang, Kommentar zum

allg. bürgerlichen Gesetzbuch, § 44, jehož důvody však nepřesvědčují. — Podobně jest tomu i v zákonodárství, jež v nové době počítá s takovými poměry právními, kdy žena vydrží rodinu (viz níže zák. č. 4 1931 sb. z. a n. a zák. č. 318 1918 ř. z.) a v judikatuře nejvyššího soudního dvoru republiky rakouské (Spruchrep. N. F. 16), jež se opírá rovněž o obč. zákoník (§ 44).

Zmínil jsem se o zák. č. 4/1931 sb. z. a n. jako předpisu zákonném, jenž uznává ženu za hospodářskou oporu rodiny. Zákon ten, podávaje předpis o ochraně osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření, zmiňuje se v § 2. odst. 1. o případu, kdy osoba alimentací povinná, koná trvale neb dočasně práce nebo služby osobě blízké a v odst. 2. cit. řu mezi tyto osoby blízké počítá manžela bez rozdílu pohlaví. Zákon má zde zajisté na mysli případy, kdy jeden manžel, jsa zaměstnán u manžela druhého, jest třetí osobě povinen alimentací. Jak však sluší řešit otázku alimentacevní povinnosti manželky, je-li manžel zaměstnancem své manželky? Podle panujícího mínění a praxe byl by muž povinen poskytovat slušnou výživu své manželce z toho, co získává v jejím podniku, živnosti a p. Nehledě však k tomu, že by taková násilná konstrukce byla z hlediska sociálně-ekonomického nesrovnalostí, nevyskytuje se takový poměr ve skutečném životě; žena tu bude vydržovati rodinu (i muže, nemá-li tento jiných zdrojů příjmových), a služby, jež muž své manželce koná, jsou podmínkou jejího závazku, stejně jako jest žena povinna podle řu 92. obč. zák. podle svých sil podporovati svého muže v domácnosti a výdělečné činnosti, aby nabyla nároku na vzájemnou podporu se strany manžela, (t. j. slušnou výživu).

Koná-li tedy manžel takové služby (aniž byla uzavřena smlouva pracovní), má nárok na slušnou výživu nikoliv v titulu mzdy, nýbrž z titulu řu 44, tedy poměru rodinného. Nelze tu namítati, že podle řu 1152 obč. z. nov. znění lze požadovati mzdu, že je tu tedy smlouva pracovní, i když mzda nebyla smluvna, neboť dle rozh. GUW. N. Ř. 3464, 3837, sb. 7073, 8544 vzniká smlouva pracovní mezi blízkými příbuznými (citovaná rozh. mluví pouze o dětech, ale vzhledem k jejich argumentaci sluší je vztahovati i na jinaké blízké příbuzné) jen výslovnou úmluvou). Blízkými příbuznými sluší rozuměti kruh osob uvedený v § 2. odst. 2. zák. č. 4/1931 sb. z. a n., neboť mezi těmito osobami se vyskytuje faktický poměr pracovní, aniž by se vyplácela mzda či odměna za služby, a k tomu, aby byl založen právní poměr pracovní, bude, vzhledem k rozh. shora citovaným a jejich argumentaci, zapotřebí výslovného projevu). Není-li tedy takové úmluvy, poskytuje manželka slušnou výživu manželce, zaměstnanému v jejím podniku, živnosti a p. z titulu poměru manželského.

Ovšem jest případ zákona č. 4/1931 jen speciálním použi-

tím zásady o alimentální povinnosti manželčině, ale ukazuje jasně, že novější zákonodárství s takovými poměry počítá.

Stejný význam má pro naši otázku ustanovení §u 2 odst. 3. zák. č. 318/1918 ř. z. o náhradě škody za vyšetřovací vazbu. Ani tento předpis zákona nerozlišuje mezi mužem a ženou, když přiznává nárok na tuto náhradu manželé, pokud by mu neprávem ušla výživa, kterou mu poskytovatí byl zatčený povinen. Uznává tedy zákon ten, že manželka může býti manželé povinna výživou.

Zároveň však sluší výklad takový omeziti v podstatném směru, aby se nedostal do sporu se zásadou, že manžel nese onera matrimonii, jež jest zřejmě a určitě vyslovena v §u 91. Podle toho jest manžel povinen poskytovatí manželce slušnou výživu vždy, ať tato sama majetek má čili nic, a bez rozdílu, zda věno přinesla či ne, ale jen podle svého jmění, t. j. potud, pokud má jmění nebo stálé příjmy nebo vykonává takovou činnost, že z jejího výtěžku může řádně dostáti tomuto svému závazku (§ 1. zák. č. 4/1931 sb. z. a n.). Nemá-li ani jmění nebo stálých příjmů, ani možnosti získati jinakou činností přiměřenou jeho schopnostem prostředky dostatečné k slušné alimentaci, nemůže přirozeně manželka alimentace požadovati, ale naopak vzhledem k §u 44 sama mu musí poskytnouti nedostávající se slušnou výživu (jak shora vyvozeno). Má tedy tento alimentální závazek manželky pouze povahu subsidiární; bude tu tehdy, jestliže se mužovi slušné výživy bude nedostávatí. Bude věcí soudu, aby, jsou-li dány shora vytčené podmínky, hodnotil všechny okolnosti konkrétního případu zvláštního zřetele hodné a podle toho rozhodl.

Důležitou oporou zde vysloveného názoru jsou také §§ 796 a 1266 obč. z.

§ 796 nepřiznává sice manželé pozůstalému práva na díl povinný, ale uznává jeho právo, žádati (sc. z pozůstalosti), dokud nevstoupí v nové manželství, nedostávající se slušnou výživu, pokud tato není kryta zákonným dědickým podílem ani zaopatřením na případ smrti vymíněným nebo zůstavovaným. Z tohoto ustanovení plyne, že zákonodárce nechce činiti rozdíl, zda pozůstalým je manžel či manželka. Nesplnil-li manžel morální povinnosti zaopatřiti svou ženu na případ smrti, dává jí zákon nárok na takové zaopatření z pozůstalosti manželovy. Jelikož přiznává stejné právo pozůstalému manželé, má manželka, stejně jako v opačném případě manžel, morální povinnost zajistiti na případ smrti manželé nedostávající se slušnou výživu. Tento případ však nastane pouze tehdy, když muž byl za trvání manželství závislý, pokud jde o alimentaci, na manželce. Zákon tedy takovou závislost nevylučuje; vzhledem k §u 44 však nepůjde o mravní závazek manželčin k alimentaci, nýbrž o povinnost právní. Jest tedy § 796, pokud ustanovuje o nároku manžela pozůstalého na nedostávající se

slušnou výživu, důsledkem zásady §u 44 o vzájemné podpoře manželů, jež zde vykonává vliv i na majetkoprávní poměry manželů po zrušení manželství.

Tomuto výkladu neodporuje ani § 1266, 2. věta: při rozloučení manželství přísluší nevinnému manželi plné zadostiučinění. Pojem »plné zadostiučinění« předpokládá, že manželi rozloučením manželství byla způsobena materiální škoda. Škoda ta spočívá předně v tom, že manželi nevinnému byla za trvání manželství poskytována manželem druhým nedostávající se slušná výživa a jelikož zákon ani zde nerozlišuje, zdali jde o manžela či manželku, připouští takovou hospodářskou závislost i na straně mužově. Výklad takový by pak arci odůvodňoval názor, že vinná manželka jest při rozloučení manželství povinna k alimentaci nevinného muže; to jest však již otázkou jinou.

Projevuje-li zákonodárce jak v obč. zákoníku samotném, tak i zvláště v zákonech novějších, že chtěl — pokud jde o otázku alimentace — provésti obmezenou (subsidiárnost závazku ženina!) rovnoprávnost manžela i manželky, musíme nutně vyložit § 44 přes § 92 potud, že manželka jest povinna poskytnouti manželi upadnuvšímu do chudoby nedostávající se slušnou výživu.

O právní teorii a praxi.

Dr. Hynek B u l í n (Brno).*)

Jako mnoho jiných rozdílů, je také rozdíl mezi teorií a praxí, jak se ho v běžné mluvě užívá, velmi plynulý a neurčitý. Užívá se ho zpravidla k označení různých způsobů myšlení, které se od sebe neliší svými principy logickými, nýbrž jen různým stupněm všeobecnosti. Známé rčení, proti němuž již Kant velmi důrazně protestoval, že totiž něco je »možné v teorii, nikoli však v praxi«, nemůže míti jiného rozumného smyslu, než že určitý poznatek, v němž přihlížíme toliko k obecným a povšechným znakům, abstrahuje od znaků zvláštních, je n e p r o v e d i t e l n ý, protože jeho realizace je možná právě jen za oněch znaků zvláštních. Jak bude ukázáno, jde v těchto případech vesměs o realizaci p r a k t i c k ý c h poznatků (neboť poznatky teoretické nemohou býti vůbec realizovány). Nejde tu tedy o nějaký rozdíl mezi myšlením teoretickým a praktickým, nýbrž jen o různý stupeň obecnosti poznatků praktických. V běžné mluvě se t e n t o rozdíl, který je jak patrnou povahy relativní, často vyjadřuje antitesou teorie a praxe, což vede ke značným nedorozuměním, právě vzhledem k rela-

*) Tento referát, přednesený v semináři prof. Weyra, je toliko přípravnou prací k většímu chystanému pojednání o teorii a praxi.